

Jarní pobyt hejna jeřábů popelavých (*Grus grus*) v Tovačově

*Spring record of a flock of Common Cranes (*Grus grus*) in Tovačov*

Adolf Goebel¹⁾

¹⁾ Bohuslava Němce 23, 750 02 Přerov, Česká republika; adolf.goebel@post.cz

GOEBEL A. 2007–2008: Jarní pobyt hejna jeřábů popelavých (*Grus grus*) v Tovačově. *Spring record of a flock of Common Crane (*Grus grus*) in Tovačov*. Zprávy MOS 65–66: 100–102.

Je popsán jarní, nezvykle dlouhý pobyt hejna 6 jeřábů popelavých (*Grus grus*) v krajině po jarní povodni v Tovačově. Jeřábi popelaví byli v toku a pravidelně předváděli zasnubní tance. Ty byly často odstartovány útokem některé z hnízdících čejek chocholatých (*Vanellus vanellus*), na kterou napadený jeřáb reagoval obranným výskokem, což ostatní považovali za začátek toku a připojili se. Oblast jeřábi opustili až po jejím vyschnutí a zaorání kukuřičného pole, kam zalétali za potravou.

Between April 9th and April 20th 2006, six specimens of Common Crane occurred on a flooded field near Tovačov (49.27 N, 17.18 E). All the birds left the locality after the drying out of the field occurred and it subsequently being ploughed. The “dancing display” was observed, frequently initiated by the attacks of breeding Lapwings.

Keywords: long-stay, spring migration, Common Crane

Úvod

Jeřáb popelavý (*Grus grus*) obývá celou severní část palearktické Eurasie s izolovanými hnízdišti až po severní středomoří. Celoevropská populace odhadována na necelých 110 000 párů je označována jako zmenšená (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004) Odhad počtu hnízdních párů v České republice v letech 2001–03 se pohybuje (ŠTASTNÝ, BEJČEK A HUDEC 2006) kolem 14 až 29 párů. Ve stejném zdroji je možné najít rovněž podrobné a vyčerpávající informace o výskytech jeřábů popelavých v hnízdním období i o hnízdění v České republice, které zde proto nejsou blíže zmiňovány.

Blíže údaje o místě výskytu

Oblast, ve které proběhla zmiňovaná pozorování, je vymezena na západě Křenovským rybníkem, který je na severozápadě v bezprostředním sousedství komplexu Hradeckého rybníka rozděleného hrázemi na čtyři části. Jižně od Křenovského rybníka je stará dubová alej vedoucí k rybníku Kolečko (asi 600 m vzduš-

nou čarou) a dále k tovačovsko-troubecké soustavě zatopených štěrkopískoven (dalších asi 200 m vzdušnou čarou). Tato alej je na východě obklopena loukou a poli, na západě pak leží město Tovačov. Severovýchodní břeh Křenovského rybníka je obklopen loukou a následně polem (lokalita 1), které obklopuje rovněž celý Hradecký rybník s výjimkou jeho jihozápadní části sousedící s městem Tovačovem.

Východně od zmíněných rybníků (500 až 750 m vzdušnou čarou od východních břehů) teče ze severu na jih řeka Morava. Ta na západě vymezuje, společně s cestou vedoucí podél ní, další místo, kde byli jeřábi pozorováni (lokalita 2). Jedná se o rozsáhlé pole (délka i šířka je zhruba 1 km), na kterém byla v roce 2005 kukuřice, jejíž zbytky sloužily jeřábům jako potrava. Toto pole je na severu vymezeno hájovnou u obce Trná a lesíkem Čičetec (dubové a bukové porosty), který plynule na východě přechází v lesík Kopanka. Jižní část pole je ohraničena silnicí za níž se z řeky Moravy uhybající k východu

odvĕtvuje potůček Morávka obtékající lesík Kopanka. Případný zájemce nalezne popisované území v mapě (Haná – Olomoucko, Edice klubu Českých turistů č. 57, 1999).

Tento popis je nutno doplnit informací, že celá oblast byla na přelomu března a dubna 2006 postižena, obdobně jako další rozsáhlá území v České republice, rozsáhlou povodní způsobenou rychlým táním velkého množství sněhu. Výsledkem bylo, že po ústupu vody a ještě v době výskytu jeřábů popelavých byla celá oblast rozbahněna a na řadě míst byly rozsáhlé kalužiny a mokřiny. Toho využily čejky chocholaté (*Vanelus vanellus*), které se pokoušely hnízdit v počtu asi tři páry na lokalitě 2. Krajina tedy měla oproti jiným rokům zcela atypický vzhled a poměrně ideálně splňovala i požadavky jeřábů.

POZOROVÁNÍ

První pozorování jeřába popelavého v roce 2006 je zimní a pochází již z 10. 1. 2006 z obce Prusy na Přerovsku (B. Gavenda). Jaro 2006 bylo na střední Moravě z hlediska pozorování jeřábů popelavých velmi úspěšné. Již 30. 3. 2006 pozoroval Jiří Šafránek přelet dvou ozývajících se jeřábů popelavých přes Horní Moštěnici ve směru na Přerov. Je velmi pravděpodobné, že proběhla i další pozorování, o kterých se širší okruh ornitologů nedověděl.

První mi známé pozorování jeřábů popelavých v roce 2006 na Tovačovsku (4 ex.) proběhlo 9. 4. 2006 (T. Koutný) na lokalitě 1, kde stejný pozorovatel rovněž později zaznamenal 1 ex. dne 13. 4. 2006. Dopoledne 15. 4. 2006 kolem 9. hodiny jsem s J. Šafránkem zaznamenal přelet hejna 6 jeřábů popelavých, kteří se objevili ze západu a přelétali ve směru od dubové aleje na východ směrem k řece Moravě. V letu se ozývali a jeden pták dokonce v letu naznačoval tok zakláněním hlavy a kýváním krku. Protože jeřábi letěli velmi nízko, dalo se předpokládat, že mohou usednout na některé z podmáčených polí. Z tohoto důvodu jsme pokračovali po cestě ve směru letu dále, kde byl lepší výhled do

otevřené krajiny, ale hejno se nám najít nepodařilo. Při návratu jsme se potkali s místním občanem, který bydlí v hájence u lokality 2. Od něj se dověděli, že jeřáby pozoruje několik dní na poli označovaném jako lokalita 2. Nejprve se zde objevili dva, o něco později čtyři a nejnověji se na lokalitě pravidelně objevuje hejno šesti jeřábů. Popsané místo jsme sice již předtím prohlíželi stativovým dalekohledem s negativním výsledkem, ale rozhodli jsme se zajít odpoledne až na lokalitu a zkontrolovat aktuální stav. Ptáky jsme na poli skutečně spolu s dalšími ornitology (P. Vojtěchovský, R. a H. Doležalovi) kolem 12:45 hod nalezli. Pozorovací podmínky nebyly příliš dobré, protože pozorování bylo rušeno stoupajícím ohřátým vzduchem. Nicméně pořízený videozáznam je jako doklad výskytu dobře použitelný.

Protože jsem chtěl pořídit kvalitnější záběry, vypravil jsem se na tuto lokalitu 16. 4. 2006 znovu a hned ráno zaujal stanoviště na okraji lesíka Čičetec, který s polem sousedí na jeho severní straně. Při pátrání po vhodném stanovišti jsem si mnohokrát ověřil, jak silně je terén podmáčen. Jeřábi na pole přiletěli kolem 10. hodiny dopoledne a to ze severozápadu. Nejprve dosedl první z nich, ostatní zůstali ještě ve vzduchu a přistáli za ním asi po necelé půlminutě. Ptáci přistáli na otevřeném prostranství a i při pohybu za krmení se nikdy výrazně nepřiblížili k zalesněné části. Během příjmu potravy několikrát došlo k typickým projevům toku, kdy se některý z jeřábů začal klanět, vztyčovat natažený krk a vyskačovat s roztaženými křídly. Občas bylo vidět i vyhazování klacíků. K toku se připojil obvykle jeden až dva ptáci. Tokové projevy trvaly asi 10 až 20 sekund a poté se jeřábi opět uklidnili. Jak již bylo zmíněno, na lokalitě 2 se pokoušely hnízdit asi tři páry čejek chocholatých. Ty nesly přítomnost jeřábů velmi nelibě a často na některého z nich nalétávaly. Napadaný jeřáb se obvykle ohnal zobákem a pokud to nestačilo, za čejkou i povyskočil. Tento výskok byl velmi často chápán některým z příslušníků hejna jako zahá-

jení svatebních tanců a následovaly projevy toku i u některého z dalších ptáků. Pobyt jeřábů, včetně krátkých ukázek projevu toku, byl zaznamenán videokamerou. Pravidelné, nápadné tokové projevy mi následně potvrdil ze svých pozorování i již zmíněný obyvatel hájenky a zaznamenali je samozřejmě i ostatní ornitologové.

Všech šest jeřábů popelavých bylo na lokalitě 2 pozorováno i 17. 4. 2006 (R. Doležal; Z. a J. Abrahámkovi). R. Doležal rovněž pořídil fotodokumentaci výskytu. Podle sdělení obyvatel hájenky byli jeřábi na rychle vysychajícím poli v plném počtu naposledy 20.4.2006. Protože pole již dostatečně vyschlo, byla na něm zahájeno zaorávání, což zřejmě společně s vysycháním všech biotopů v okolí přimělo jeřáby k odletu. Ještě 21. 4. 2006 byly zaznamenány hlasy dvou jeřábů popelavých u Hradeckého rybníka (R. Doležal). Později pak byli na střední Moravě pozorováni 3 jeřábi popelaví 27. 4. 2006 (P. Šálek) na mokřadu Bašňov (Kroměřížsko). Poslední mi známé jarní pozorování dvou jeřábů popelavých v roce 2006 je ze dne 14.6.2006 pochází z lokality 1 (T. Koutný).

ZÁVĚR

Počet pozorování jeřábů popelavých na střední Moravě se v posledních letech výrazně zvyšuje. Dříve bylo každé jednotlivé pozorování

raritou, nyní se jarní i podzimní průtah nejen jedinců, ale i malých skupinek jeřábů popelavých, stává poměrně běžným. Ač to zní zcela neuvěřitelně, dne 30.11.2006 v poledne zaznamenal J. Šafránek přelet 31 jeřábů popelavých v malé výšce přímo nad centrem Přerova. Stejný den pozoroval jednoho jeřába popelavého v Záhlinicích J.Němčík. Je pravděpodobné, že zvýšená četnost výskytu souvisí s rozšiřováním území, na kterém nyní jeřábi hnízdí. Letošní popovodňová situace vytvořila pro jeřáby aspoň krátkodobě ideální biotop i na Tovačovsku. To se odrazilo i v nezvykle dlouhém pobytu hejnků v popisované lokalitě. Jistě je na místě úvaha, zda se i střední Morava dočká prvního hnízdění. Pokud jeřábi naleznou lokalitu, kde budou mít dostatek klidu, pak je to docela možné. Je možné, že podobnou lokalitu již našli, ale že o ní nikdo neví. Ne všechny vhodné biotopy jsou totiž pravidelně navštěvovány ornitology.

LITERATURA:

BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004: Birds in Europe: Population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife Conservation Series No: 12).

ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., HUDEC K. 2006: Atlas hnízdění ptáků v České republice. Aventinum, Praha.